

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПрАТ «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ ІНСТИТУТ

Шифр групи ІН19-8-24-Б1ПС(4,6зс)

Прізвище , ім'я студента Плантаус Аміна

Прізвище та ініціали викладача:

Богомолова М.Ю., д.пед.н професор

Курсова робота

з дисципліни: Психологія особистості

за темою: Співвідношення понять «особистість», «індивід», «індивідуальність»

Оцінка:

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ ECTS _____

Члени комісії _____

(підпис)

(прізвище та ініціали)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Херсон 2026 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
 РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЮДИНИ В ПСИХОЛОГІЇ.....	5
1.1.Поняття«індивід»та його основні характеристики.....	5
1.2. Сутність поняття «особистість» у психологічній науці.....	9
 РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ПОНЯТТЯ «ІНДИВІДУАЛЬНІСТЬ» ТА ЇЇ ФОРМУВАННЯ.....	14
2.1.Поняття та структура індивідуальності.....	14
2.2. Вплив біологічних і соціальних чинників на розвиток індивідуальності.....	18
 РОЗДІЛ 3. СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ОСОБИСТІСТЬ», «ІНДИВІД», «ІНДИВІДУАЛЬНІСТЬ»	23
3.1. Спільні та відмінні риси понять.....	23
3.2. Роль індивідуальних особливостей у становленні особистості.....	27
ВИСНОВКИ.....	33
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	36

ВСТУП

Проблема вивчення людини, її внутрішнього світу, особливостей розвитку та поведінки завжди посідала важливе місце у психології, філософії, педагогіці та інших суспільних науках. Особливу увагу дослідників привертають поняття «особистість», «індивід» та «індивідуальність», оскільки саме вони відображають різні аспекти існування людини та допомагають глибше зрозуміти її природу. Незважаючи на тісний взаємозв'язок між цими поняттями, кожне з них має власний зміст і характеризує людину з різних сторін.

Актуальність теми полягає в тому, що в сучасному суспільстві зростає інтерес до проблем розвитку особистості, самореалізації людини та формування її індивідуальних якостей. Умови швидких соціальних змін, розвитку інформаційного середовища та постійної взаємодії між людьми впливають на процес становлення особистості й формування індивідуальності. Саме тому важливим є дослідження співвідношення понять «особистість», «індивід» та «індивідуальність», їхніх спільних і відмінних рис, а також чинників, які впливають на розвиток людини. Поняття «індивід» характеризує людину як представника людського роду, носія природних і біологічних властивостей. Поняття «особистість» відображає соціальну сутність людини, її систему поглядів, цінностей, мотивів та поведінки, що формуються у процесі суспільного життя.

У свою чергу, «індивідуальність» підкреслює неповторність людини, сукупність її унікальних психологічних, фізичних та соціальних особливостей. Дослідження цих понять дає можливість краще зрозуміти процес формування людини та її місце в суспільстві.

Метою курсової роботи є дослідження сутності понять «особистість», «індивід», «індивідуальність» та визначення їх співвідношення

Щоб досягнути мету, потрібно здійснити такі завдання:

1. розкрити зміст поняття «індивід»;

2. охарактеризувати поняття «особистість»;
3. визначити сутність поняття «індивідуальність»;
4. дослідити спільні та відмінні риси понять;
5. проаналізувати вплив біологічних і соціальних чинників на розвиток людини.

Об'єктом дослідження є людина як соціально-біологічна істота.

Предметом дослідження є співвідношення понять «особистість», «індивід», «індивідуальність» та особливості їх формування.

У процесі написання курсової роботи були використані такі методи дослідження: аналіз наукової літератури, узагальнення, порівняння, систематизація та теоретичний аналіз психологічних підходів до розуміння особистості.

Практичне значення роботи полягає в тому, що отримані результати можуть бути використані у вивченні психології особистості, педагогіки, соціальної психології та під час підготовки студентів до практичної діяльності.

Структура курсової роботи робота складається зі вступу, трьох розділів, одного рисунка висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЮДИНИ В ПСИХОЛОГІЇ

1.1. Поняття «індивід» та його основні характеристики

Поняття «індивід» займає важливе місце у психології, філософії, педагогіці, соціології та інших науках, що вивчають людину. Воно є одним із базових понять у дослідженні природи людини та її розвитку. За допомогою цього поняття науковці характеризують людину як окремого представника людського роду, носія біологічних і природних властивостей. Термін «індивід» походить від латинського слова *individuum*, що означає «неподільний», «самостійний», «окремий». Це поняття використовується для підкреслення цілісності людини як живого організму та її відокремленості від інших людей.

Індивідом людина є від моменту народження. Кожна новонароджена дитина вже належить до людського роду та має певні природні особливості, які відрізняють її від інших живих істот. До таких особливостей належать фізіологічна будова організму, наявність нервової системи, здатність до розвитку мозку, можливість опановувати мовлення, мислення та соціальні форми поведінки. Саме ці властивості створюють основу для подальшого психічного й соціального розвитку людини. Поняття «індивід» передусім відображає біологічну сторону людини. Людина як індивід має анатомічні, фізіологічні та генетичні особливості, що забезпечують її існування та життєдіяльність. До таких особливостей належать будова тіла, робота внутрішніх органів, функціонування нервової системи, особливості мозкової діяльності та спадкові задатки. Біологічна природа людини є основою для формування психічних процесів і соціальних якостей.[1с.2]

Важливо зазначити, що людина не народжується особистістю. Вона стає нею поступово в процесі соціалізації, навчання та виховання. Проте саме індивід є тією природною основою, на якій у подальшому формується особистість та розвивається індивідуальність. Без біологічного існування людини неможливий її психічний і соціальний розвиток.

Однією з основних характеристик індивіда є цілісність організму. Людина є єдиною біологічною системою, у якій усі органи, процеси та функції взаємопов'язані між собою. Робота серцево-судинної системи, мозку, органів дихання, нервової системи та інших складових організму забезпечує життєдіяльність людини та її здатність взаємодіяти з навколишнім середовищем. Цілісність організму дозволяє людині адаптуватися до змін умов життя та підтримувати нормальне функціонування всіх систем організму.[2]

Наступною важливою характеристикою індивіда є активність. Людина не є пасивною істотою, яка лише реагує на вплив зовнішнього середовища. Вона активно взаємодіє зі світом, прагне задовольняти власні потреби, пізнавати нове, змінювати умови свого життя та впливати на навколишню дійсність. Активність людини проявляється у праці, навчанні, творчості, спілкуванні та інших видах діяльності. Завдяки активності індивід здатний накопичувати досвід, розвивати свої здібності та вдосконалювати власні якості.

Ще однією важливою ознакою індивіда є його неповторність. Хоча всі люди належать до одного біологічного виду, кожен індивід має власні особливості. Люди відрізняються зовнішністю, фізичними даними, темпераментом, особливостями нервової системи, швидкістю психічних процесів та природними задатками. Саме завдяки цим відмінностям кожна людина є унікальною. Навіть люди, які мають схожі умови життя та виховання, можуть істотно відрізнятися за характером, поведінкою та здібностями.

Важливе значення для характеристики індивіда мають спадкові задатки. Людина від народження отримує певні природні можливості, які можуть проявитися та розвиватися в процесі життя. До таких задатків належать особливості нервової системи, схильність до певних видів діяльності, фізичні здібності, музичний слух, швидкість мислення та інші природні властивості. Проте самі по собі задатки не гарантують розвитку здібностей. Для їх реалізації необхідні відповідні умови, навчання, виховання та власна активність людини.

Однією з важливих характеристик індивіда є наявність природних потреб. Людина, як і будь-яка жива істота, має потребу в їжі, воді, сні, безпеці, русі та відпочинку. Ці потреби є необхідними для підтримання життя та нормального функціонування організму. Однак людина відрізняється від тварин тим, що її потреби поступово ускладнюються та набувають соціального характеру. У процесі розвитку в людини виникають потреби у спілкуванні, самореалізації, визнанні, духовному розвитку та творчості.

Характерною рисою індивіда є також здатність до адаптації. Людина може пристосовуватися до різних природних, соціальних та культурних умов життя. Вона здатна змінювати свою поведінку залежно від ситуації, засвоювати нові знання та навички, пристосовуватися до нових вимог суспільства. Адаптація допомагає людині ефективно взаємодіяти з навколишнім середовищем та забезпечує її виживання й розвиток.[Зс.14]

У психології велика увага приділяється ролі нервової системи в розвитку індивіда. Саме нервова система забезпечує здатність людини сприймати інформацію, реагувати на подразники, мислити, запам'ятовувати та контролювати поведінку. Особливості нервової системи впливають на темперамент людини, швидкість реакцій, емоційність та інші психічні властивості. Наприклад, люди з сильним типом нервової системи зазвичай більш витривалі та стійкі до стресів, тоді як люди зі слабким типом нервової системи можуть бути більш чутливими та емоційними.

Важливою ознакою індивіда є здатність до психічного розвитку. Людина народжується лише з певними потенційними можливостями, які поступово розвиваються під впливом навчання, виховання та життєвого досвіду. У процесі розвитку вдосконалюються пізнавальні процеси людини мислення, пам'ять, увага, уява, мовлення. Людина навчається керувати своєю поведінкою, усвідомлювати власні дії та відповідати за них.

Не менш важливим є зв'язок індивіда із суспільством. Хоча поняття «індивід» характеризує людину як біологічну істоту, вона не може існувати поза соціальним середовищем. Від народження людина перебуває серед інших людей, засвоює норми поведінки, мову, культурні цінності та правила взаємодії. Саме суспільство створює умови для розвитку особистості та формування індивідуальності.

Поняття «індивід» тісно пов'язане з поняттями «особистість» та «індивідуальність». Індивід є природною основою людини, особистість її соціальною характеристикою, а індивідуальність сукупністю унікальних рис і властивостей. Якщо індивід характеризує людину як представника людського роду, то особистість визначає її місце в суспільстві, систему цінностей, мотивів та переконань. Індивідуальність, у свою чергу, відображає неповторність людини, її своєрідність та унікальність.[4]

У сучасній психології людина розглядається як активний суб'єкт власного розвитку. Індивід не лише підпорядковується зовнішнім впливам, а й самостійно формує своє життя, приймає рішення та визначає напрями власної діяльності. Завдяки свідомості, мисленню та самосвідомості людина здатна аналізувати свої дії, ставити перед собою цілі та прагнути до самовдосконалення.

Таким чином, ми можемо підкреслити що індивід це окрема людина як представник людського роду, носій природних, біологічних та спадкових властивостей. Основними характеристиками індивіда є біологічна природа, цілісність організму, активність, неповторність, наявність природних потреб, здатність до адаптації та розвитку. Саме індивід виступає основою для

формування особистості та розвитку індивідуальності людини. Вивчення поняття «індивід» дозволяє глибше зрозуміти природу людини, особливості її розвитку та взаємодії із суспільством. Підсумовуючи, індивід є початковою біологічною формою існування людини, яка характеризується природними, вродженими особливостями та загальними видовими ознаками. Саме на цьому рівні закладається природна основа для подальшого психічного та соціального розвитку. Індивід не може розглядатися поза процесом розвитку, оскільки з моменту народження він поступово змінюється під впливом дозрівання організму та взаємодії із зовнішнім середовищем. Біологічні характеристики індивіда створюють необхідні передумови для формування особистості та розвитку індивідуальності, що відбувається вже у процесі соціалізації та активної життєдіяльності людини.

1.2. Сутність поняття «особистість» у психологічній науці

Поняття «особистість» є одним із центральних у психологічній науці, оскільки саме через нього розкривається соціальна сутність людини, особливості її поведінки, діяльності та взаємодії з іншими людьми. Проблема особистості протягом тривалого часу привертала увагу психологів, філософів, педагогів і соціологів, адже людина не лише існує як біологічна істота, а й формується як член суспільства, носій певних моральних цінностей, переконань і соціального досвіду.

У психології поняття «особистість» використовується для характеристики людини як суб'єкта свідомої діяльності та соціальних відносин. Особистість це людина, яка має сформовану систему поглядів, мотивів, інтересів, потреб, моральних якостей і здатна свідомо регулювати власну поведінку. На відміну від поняття «індивід», яке підкреслює біологічну природу людини, поняття «особистість» відображає її соціальну сутність.[5]

Особистістю людина не народжується, а стає у процесі життя. Формування особистості відбувається під впливом суспільства, виховання,

навчання, праці, спілкування та власної активності людини. З раннього дитинства людина засвоює норми поведінки, моральні цінності, правила взаємодії з іншими людьми, набуває життєвого досвіду та поступово формує власне ставлення до навколишнього світу. Саме в процесі соціалізації людина перетворюється на особистість.

Важливою ознакою особистості є свідомість. Людина здатна усвідомлювати себе, свої дії, вчинки, переживання та відповідальність за них. Завдяки свідомості особистість може оцінювати власну поведінку, аналізувати свої помилки та змінювати себе відповідно до життєвих цілей і вимог суспільства. Свідомість забезпечує людині можливість самоконтролю, саморозвитку та самореалізації.

Однією з головних характеристик особистості є її активність. Людина не лише реагує на зовнішні впливи, а й активно впливає на навколишній світ, бере участь у суспільному житті, ставить перед собою цілі та прагне їх досягти. Активність особистості проявляється у праці, навчанні, творчості, спілкуванні, громадській діяльності та інших формах взаємодії із суспільством. Саме через діяльність людина розвиває свої здібності, формує характер і реалізує власні можливості.[6с.17]

Важливе місце у структурі особистості займають потреби та мотиви. Потреби спонукають людину до діяльності, визначають її прагнення та інтереси. Мотиви є внутрішніми причинами поведінки людини, які пояснюють, чому вона діє саме так, а не інакше. У процесі розвитку особистості потреби людини змінюються та ускладнюються. Окрім фізіологічних потреб, у людини виникають соціальні та духовні потреби — потреба у спілкуванні, самореалізації, визнанні, творчості, повазі та досягненні успіху. Не менш важливою характеристикою особистості є її спрямованість. Спрямованість особистості визначає систему її життєвих цілей, цінностей, інтересів та переконань. Саме спрямованість впливає на поведінку людини, її ставлення до праці, навчання, інших людей і самої себе.

Вона формується під впливом виховання, соціального середовища, життєвого досвіду та особистих прагнень людини.

Особистість характеризується також наявністю певних моральних якостей. У процесі життя людина засвоює моральні норми та правила поведінки, вчиться розрізняти добро і зло, відповідально ставитися до своїх вчинків та поважати інших людей. До моральних якостей особистості належать чесність, відповідальність, доброзичливість, справедливість, працьовитість, гуманність та інші риси характеру, які визначають поведінку людини в суспільстві.[7с.21]

Однією з важливих складових особистості є характер. Характер це сукупність стійких психічних властивостей людини, які проявляються у її поведінці, діяльності та ставленні до навколишнього світу. Характер формується протягом життя під впливом виховання, умов життя та власного досвіду людини. Він визначає індивідуальний стиль поведінки, особливості спілкування та реакції людини на різні життєві ситуації.

Важливу роль у формуванні особистості відіграють здібності. Здібності це індивідуально-психологічні особливості людини, які забезпечують успішне виконання певної діяльності. Вони можуть бути загальними та спеціальними. Загальні здібності впливають на успішність у різних видах діяльності, а спеціальні пов'язані з конкретними сферами, наприклад музикою, спортом, мистецтвом чи наукою. Розвиток здібностей залежить як від природних задатків, так і від умов навчання, виховання та активності самої людини.

У психологічній науці велика увага приділяється процесу соціалізації особистості. Соціалізація це процес засвоєння людиною соціального досвіду, норм поведінки, цінностей і культурних традицій суспільства. Завдяки соціалізації людина вчиться взаємодіяти з іншими людьми, виконувати соціальні ролі та адаптуватися до умов життя в суспільстві. Основними чинниками соціалізації є сім'я, школа, колектив, засоби масової інформації, культура та соціальне оточення. Важливим елементом особистості є самосвідомість. Самосвідомість це усвідомлення людиною самої себе, своїх

можливостей, якостей, почуттів та місця в суспільстві. Завдяки самосвідомості людина може оцінювати власну поведінку, аналізувати свої вчинки та прагнути до самовдосконалення. Самосвідомість тісно пов'язана із самооцінкою, яка впливає на впевненість людини у власних силах та її поведінку.[8с.44]

Особистість не є незмінною. Вона постійно розвивається та змінюється під впливом життєвого досвіду, діяльності, спілкування та суспільних умов. Протягом життя людина може змінювати свої погляди, інтереси, цінності та поведінку. Розвиток особистості триває упродовж усього життя і залежить як від зовнішніх умов, так і від внутрішньої активності самої людини.[8с.11]

У сучасній психології існує багато підходів до розуміння особистості. Одні науковці підкреслюють роль біологічних чинників у розвитку особистості, інші значення соціального середовища та виховання. Проте більшість дослідників погоджується з тим, що особистість формується в результаті взаємодії біологічних і соціальних чинників. Людина народжується індивідом із певними природними задатками, але особистістю вона стає лише в процесі життя та соціальної взаємодії.

Поняття «особистість» тісно пов'язане з поняттям «індивідуальність». Кожна особистість є індивідуальною, оскільки має унікальне поєднання психічних властивостей, характеру, здібностей та життєвого досвіду. Саме індивідуальність надає особистості своєрідності та неповторності.

Отже, особистість це людина як суб'єкт свідомої діяльності та соціальних відносин, яка формується у процесі життя та взаємодії із суспільством. Основними характеристиками особистості є свідомість, активність, спрямованість, система потреб і мотивів, моральні якості, характер, здібності та самосвідомість. Формування особистості відбувається під впливом соціального середовища, виховання, навчання та власної активності людини. Вивчення поняття «особистість» має важливе значення для розуміння поведінки людини, її розвитку та місця в суспільстві. У загальнюючи , поняття «особистість» у психологічній науці відображає

соціальну сутність людини, яка формується в процесі її життя в суспільстві. Особистість не є вродженою характеристикою, а виникає та розвивається під впливом виховання, навчання, спілкування та власної активності людини. Вона включає систему свідомих якостей, цінностей, мотивів, переконань і способів поведінки, які регулюють взаємодію людини з навколишнім світом. Саме через особистість людина проявляє себе як активний суб'єкт діяльності, здатний до саморозвитку, самоконтролю та відповідальності за власні вчинки.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ПОНЯТТЯ «ІНДИВІДУАЛЬНІСТЬ» ТА ЇЇ ФОРМУВАННЯ

2.1. Поняття та структура індивідуальності

Поняття індивідуальності займає важливе місце у психологічній науці, оскільки воно дозволяє глибше зрозуміти унікальність кожної людини. У повсякденному житті люди постійно помічають відмінності між собою: одні швидко реагують на події, інші є більш стриманими; хтось легко знаходить спільну мову з оточенням, а хтось схильний до замкненості та самотійності. Усі ці особливості формують індивідуальність людини та визначають її неповторність.

Індивідуальність це сукупність своєрідних психічних, фізичних, інтелектуальних, емоційних і соціальних властивостей людини, які відрізняють її від інших людей. Вона проявляється у поведінці, діяльності, спілкуванні, поглядах, звичках, інтересах та життєвих цінностях. Індивідуальність відображає внутрішній світ людини, її особливий спосіб мислення та ставлення до навколишньої дійсності.[9.с18]

У психології індивідуальність розглядається як складне та багаторівневе утворення. Вона поєднує природні особливості людини з набутими соціальними якостями. На формування індивідуальності впливають спадковість, виховання, культура, освіта, соціальне середовище, життєвий досвід та активність самої людини. Жодна людина не народжується з уже сформованою індивідуальністю. Вона розвивається поступово в процесі взаємодії людини із суспільством та навколишнім світом.[10.с.10]

Важливою ознакою індивідуальності є її цілісність. Усі риси людини взаємопов'язані між собою та утворюють єдину систему. Наприклад, темперамент впливає на особливості поведінки, характер визначає ставлення до інших людей, а здібності сприяють успішному виконанню певної

діяльності. У поєднанні ці компоненти створюють неповторний образ особистості.

Структура індивідуальності включає кілька основних компонентів, кожен із яких виконує важливу роль у розвитку людини.

Першим компонентом є темперамент. Темперамент вважається природною основою індивідуальності, оскільки він пов'язаний із особливостями нервової системи людини. Темперамент визначає швидкість психічних процесів, емоційність, рівень активності, реакцію на зовнішні подразники та стиль поведінки. Люди з різними типами темпераменту по-різному поведуться в однакових ситуаціях. Наприклад, холерик швидко реагує та часто діє імпульсивно, сангвінік є активним і товаришким, флегматик вирізняється спокоєм та врівноваженістю, а меланхолік характеризується чутливістю та емоційною вразливістю.

Темперамент не визначає моральні якості людини чи рівень її здібностей, проте значною мірою впливає на стиль діяльності та спілкування. Людина може навчитися контролювати власні емоції та поведінку незалежно від типу темпераменту, однак природні особливості нервової системи залишаються важливою частиною її індивідуальності.[11.с.72]

Наступним компонентом структури індивідуальності є характер. Характер являє собою сукупність стійких психологічних рис, які формуються у процесі життя та проявляються у ставленні людини до праці, інших людей, самої себе та навколишнього світу. На відміну від темпераменту, характер формується переважно під впливом виховання, соціального середовища та життєвого досвіду.

Риси характеру можуть бути позитивними та негативними. До позитивних рис належать відповідальність, доброзичливість, чесність, працьовитість, наполегливість. Негативними рисами можуть бути агресивність, байдужість, егоїзм, замкненість чи безвідповідальність. Характер людини проявляється у вчинках, поведінці та способах взаємодії з іншими людьми.

Важливою складовою індивідуальності є здібності. Вони визначають успішність людини у певних видах діяльності та створюють можливості для розвитку талантів і творчого потенціалу. Здібності не є готовими знаннями чи навичками, а виступають передумовою для їх швидкого засвоєння.[12]

У психології виділяють загальні та спеціальні здібності. Загальні здібності забезпечують успішність у багатьох сферах діяльності, наприклад логічне мислення, пам'ять, увага чи мовлення. Спеціальні здібності пов'язані з конкретною діяльністю: музичною, художньою, спортивною, математичною або технічною. Розвиток здібностей значною мірою залежить від умов життя, навчання, мотивації та активності самої людини.

Окреме місце у структурі індивідуальності займає емоційно-вольова сфера. Емоції допомагають людині оцінювати події навколишнього світу та виражати власне ставлення до них. Вони можуть бути позитивними або негативними, сильними чи слабкими, короткочасними або тривалими. Емоційна сфера значною мірою впливає на поведінку людини, її взаємини з іншими людьми та психічний стан.

Воля характеризує здатність людини свідомо керувати власною поведінкою, долати труднощі та досягати поставлених цілей. Вольові якості, такі як рішучість, наполегливість, самоконтроль і дисциплінованість, допомагають людині реалізовувати власні можливості та долати життєві труднощі.

Ще одним важливим компонентом індивідуальності є мотиваційна сфера. Вона охоплює потреби, інтереси, мотиви, прагнення та життєві цілі людини. Саме мотивація визначає активність особистості та спрямовує її поведінку. Людина може прагнути саморозвитку, професійного успіху, творчої реалізації чи визнання в суспільстві. У кожної людини система мотивів є унікальною, що також підкреслює її індивідуальність.

Значну роль у формуванні індивідуальності відіграє система цінностей та світогляд. Цінності визначають життєві пріоритети людини, її моральні переконання та ставлення до навколишнього світу. Для одних людей головною

цінністю є сім'я, для інших — кар'єра, самореалізація, свобода чи матеріальний добробут. Світогляд людини формується під впливом культури, освіти, соціального середовища та особистого досвіду.

Індивідуальність проявляється також у стилі діяльності та спілкування. Кожна людина має власну манеру висловлювати думки, приймати рішення, реагувати на труднощі та будувати взаємини з іншими людьми. Одні люди є відкритими та комунікабельними, інші — стриманими та схильними до усамітнення. Саме ці особливості створюють неповторний психологічний образ особистості.[13]

У сучасному суспільстві розвиток індивідуальності має велике значення. Освіта та виховання повинні бути спрямовані не лише на засвоєння знань, а й на розвиток творчих здібностей, самостійності, критичного мислення та здатності до самовираження. Людина, яка усвідомлює власну індивідуальність, краще розуміє свої можливості, інтереси та життєві цілі.

Індивідуальність у психологічній науці розглядається як унікальне поєднання психологічних, фізіологічних та соціальних властивостей людини, яке визначає її неповторність. Вона формується в процесі взаємодії природних задатків і соціального середовища та проявляється у всіх сферах життєдіяльності особистості. Структура індивідуальності включає темперамент, характер, здібності, емоційно-вольову сферу, мотивацію, самооцінку та особливості мислення і поведінки. Усі ці компоненти взаємопов'язані та утворюють цілісну систему, що визначає своєрідність людини та її індивідуальний стиль діяльності, спілкування і сприйняття навколишнього світу.

Індивідуальність є важливою умовою самореалізації особистості. Вона допомагає людині знайти власне місце в суспільстві, розкрити внутрішній потенціал та досягти гармонії із собою і навколишнім світом. Саме через індивідуальність людина проявляє свою унікальність, творчість та неповторність у різних сферах життя.

2.2. Вплив біологічних і соціальних чинників на розвиток індивідуальності

Розвиток індивідуальності людини є складним і тривалим процесом, на який впливають як біологічні, так і соціальні чинники. Людина формується не лише завдяки природним задаткам, а й у результаті взаємодії із суспільством, виховання, навчання та життєвого досвіду. Саме поєднання природжених особливостей і соціального середовища створює унікальну індивідуальність кожної особистості.

Проблема співвідношення біологічного та соціального у розвитку людини є однією з найважливіших у психології. Біологічні чинники створюють природну основу розвитку особистості, тоді як соціальні забезпечують формування моральних, інтелектуальних і культурних якостей. Без впливу суспільства людина не може повноцінно розвиватися як особистість, однак і природні особливості мають велике значення для становлення її індивідуальності.

До біологічних чинників розвитку індивідуальності належать спадковість, особливості нервової системи, будова організму, фізичний стан та природні задатки людини. Саме спадковість визначає певні фізіологічні та психічні особливості, з якими людина народжується. Наприклад, від народження люди мають різний рівень емоційної чутливості, активності, швидкості реакцій чи схильності до певних видів діяльності.[14]

Важливу роль серед біологічних чинників відіграє тип нервової системи, який лежить в основі темпераменту. Темперамент впливає на поведінку людини, її емоційність, працездатність, особливості спілкування та здатність адаптуватися до різних життєвих ситуацій. Наприклад, одні люди швидко реагують на зміни та легко встановлюють контакти з оточенням, інші є більш стриманими, спокійними та схильними до тривалих роздумів.

Біологічні чинники також пов'язані з природними здібностями людини. Деякі люди мають вроджену схильність до музики, малювання, спорту, точних

наук чи творчої діяльності. Проте навіть наявність високих природних задатків не гарантує успіху без належного розвитку та підтримки з боку суспільства.

На розвиток індивідуальності значно впливає фізичний стан людини. Стан здоров'я, рівень енергії, особливості фізичного розвитку можуть позначатися на самооцінці, поведінці, активності та психологічному самопочутті особистості. Людина, яка має сприятливі умови для фізичного розвитку, зазвичай легше адаптується до соціального середовища та проявляє більшу впевненість у собі.

Проте біологічні чинники не визначають особистість повністю. Людина живе в суспільстві, постійно взаємодіє з іншими людьми, засвоює норми поведінки, моральні цінності та соціальний досвід. Саме тому важливу роль у формуванні індивідуальності відіграють соціальні чинники.[15]

Одним із головних соціальних чинників є сім'я. Саме в сім'ї дитина отримує перший життєвий досвід, навчається спілкуванню, засвоює моральні норми та правила поведінки. Атмосфера в родині, стиль виховання, ставлення батьків до дитини мають значний вплив на формування її характеру, самооцінки та емоційної сфери. У доброзичливій та підтримуючій сімейній атмосфері дитина зазвичай виростає більш впевненою, відкритою та емоційно стабільною.

Велике значення у розвитку індивідуальності має освіта та виховання. Школа не лише передає знання, а й формує світогляд, моральні якості, соціальні навички та інтереси людини. У процесі навчання дитина вчиться співпрацювати з іншими людьми, долати труднощі, розвивати власні здібності та самостійність.

На формування індивідуальності впливає також соціальне оточення — друзі, однолітки, колектив, суспільство загалом. Людина постійно порівнює себе з іншими, переймає певні моделі поведінки, цінності та способи спілкування. Соціальне середовище може як сприяти розвитку особистості, так і негативно впливати на неї.

Суттєву роль у сучасному світі відіграють засоби масової інформації та цифрові технології. Інтернет, соціальні мережі, телебачення та інші джерела інформації впливають на формування поглядів, інтересів, способу життя та цінностей людини. Через інформаційний простір людина отримує нові знання, знайомиться з різними культурами та моделями поведінки.

Культура та традиції суспільства також впливають на розвиток індивідуальності. Кожне суспільство має власні моральні норми, звичаї, ідеали та правила поведінки, які людина засвоює у процесі соціалізації. Наприклад, у різних культурах можуть по-різному оцінюватися самотійність, колективізм, прояв емоцій чи ставлення до праці.

Важливим чинником розвитку індивідуальності є власна активність людини. Особистість не лише пасивно сприймає впливи навколишнього середовища, а й самотійно обирає життєві цілі, інтереси та способи поведінки. Людина здатна працювати над собою, розвивати власні здібності, формувати характер та вдосконалювати свої моральні якості.

Взаємодія біологічних і соціальних чинників є нерозривною. Природні задатки створюють основу для розвитку особистості, а соціальне середовище визначає умови їх реалізації. Наприклад, людина може мати високі музичні здібності від народження, але без навчання, підтримки та практики ці здібності можуть залишитися нерозвиненими. Водночас навіть за відсутності яскраво виражених природних талантів наполегливість, праця та сприятливі соціальні умови можуть допомогти людині досягти значних успіхів.[16.с3]

У психології існують різні підходи до розуміння ролі біологічного та соціального у розвитку людини. Одні науковці наголошують на значенні спадковості та природних особливостей, інші підкреслюють вирішальну роль виховання та соціального середовища. Сучасна психологічна наука розглядає розвиток індивідуальності як результат взаємодії обох чинників.

Розвиток індивідуальності триває протягом усього життя людини. У процесі навчання, праці, спілкування та самопізнання особистість постійно

змінюється, набуває нового досвіду та вдосконалює власні якості. Людина поступово формує власний світогляд, систему цінностей та життєві орієнтири.

Індивідуальність кожної людини є унікальною, оскільки поєднання біологічних і соціальних чинників ніколи не повторюється повністю. Саме ця неповторність визначає особливості поведінки, мислення, емоційної сфери та життєвого шляху людини. Важливу роль у розвитку індивідуальності відіграє також самовиховання та прагнення людини до саморозвитку. Навіть за однакових соціальних умов люди можуть по-різному реалізовувати свої можливості, обирати життєві цілі та формувати власні цінності. Активність самої людини, її бажання вдосконалювати свої здібності, здобувати нові знання та працювати над власним характером значною мірою впливають на становлення індивідуальності. Людина не лише зазнає впливу біологічних і соціальних чинників, а й сама виступає активним учасником власного розвитку. Завдяки самопізнанню, самоконтролю та життєвому досвіду особистість поступово формує власний стиль поведінки, систему переконань та індивідуальне бачення світу.

У підсумку можна підкреслити наступне що розвиток індивідуальності людини відбувається під впливом двох основних груп чинників біологічних і соціальних. Біологічні чинники забезпечують природну основу розвитку, зокрема спадковість, особливості нервової системи, темперамент, фізичний стан та вроджені задатки. Соціальні чинники формують особистість у процесі виховання, навчання, спілкування та засвоєння культурного досвіду суспільства. Саме їх взаємодія забезпечує формування унікальних індивідуальних рис кожної людини. Біологічні особливості створюють потенціал розвитку, тоді як соціальне середовище визначає напрям і рівень його реалізації. Таким чином, індивідуальність є результатом складної взаємодії природного та соціального, що забезпечує неповторність кожної особистості.

РОЗДІЛ 3. СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ОСОБИСТІСТЬ», «ІНДИВІД», «ІНДИВІДУАЛЬНІСТЬ»

3.1. Спільні та відмінні риси понять

Поняття «особистість», «індивід» та «індивідуальність» належать до основних категорій психології та інших наук про людину. Вони широко використовуються для характеристики людини, її розвитку, поведінки та взаємодії із суспільством. Незважаючи на тісний взаємозв'язок між цими поняттями, кожне з них має власне значення та відображає певний аспект людської сутності. Для глибшого розуміння природи людини важливо розглядати ці поняття у взаємозв'язку, визначаючи їхні спільні та відмінні риси. Людина є складною біосоціальною істотою. Вона поєднує у собі природні особливості організму, соціальні якості та унікальні психологічні риси. Саме тому для її характеристики в психології використовуються різні поняття, кожне з яких підкреслює окрему сторону людського існування.[18]

Поняття «індивід» є найбільш загальним. Воно характеризує людину як окремого представника людського роду. Індивідом є кожна людина від моменту народження незалежно від її віку, рівня розвитку чи соціального становища. Це поняття акцентує увагу насамперед на біологічній природі людини, її анатомічних, фізіологічних та природжених психічних особливостях. Індивід має певну будову організму, нервову систему, темперамент, фізичні характеристики та природні задатки. Усі ці особливості створюють основу для подальшого розвитку людини. Поняття «індивід» не включає оцінку моральних якостей чи рівня соціальної зрілості людини. Воно лише підкреслює факт належності людини до людського виду. Важливою характеристикою індивіда є цілісність організму та здатність до розвитку. Людина народжується з певними природними можливостями, які у процесі життя можуть розвиватися або залишатися нереалізованими. Біологічні особливості впливають на поведінку людини, однак самі по собі не визначають її як особистість.[19]

На відміну від поняття «індивід», поняття «особистість» відображає соціальну сутність людини. Особистістю людина стає лише у процесі соціалізації, тобто під час взаємодії з іншими людьми, засвоєння соціального досвіду, моральних норм, цінностей та правил поведінки. Особистість формується в суспільстві та не може існувати поза соціальним середовищем. Особистість характеризується свідомістю, самосвідомістю, відповідальністю, здатністю до діяльності та спілкування. Вона має власні переконання, життєві цілі, інтереси, потреби та систему цінностей. [20.с23] Людина як особистість здатна оцінювати власні вчинки, контролювати поведінку та приймати самостійні рішення. Формування особистості відбувається поступово. Значний вплив на цей процес мають сім'я, виховання, освіта, культура, соціальне оточення та життєвий досвід. Саме в процесі спілкування та діяльності людина засвоює соціальні ролі й формує власний характер. Особистість проявляється у ставленні людини до інших людей, до праці, до суспільства та до самої себе. Важливими ознаками особистості є моральність, активність, відповідальність, здатність до саморозвитку та самореалізації. Людина як особистість не лише пристосовується до суспільства, а й може активно впливати на нього.

Поняття «індивідуальність» підкреслює унікальність та неповторність людини. Індивідуальність являє собою сукупність особливих рис, які відрізняють одну людину від іншої. Вона охоплює особливості темпераменту, характеру, здібностей, емоційної сфери, мислення, поведінки, інтересів та життєвих цінностей. Індивідуальність формується в результаті поєднання природних задатків і соціального досвіду людини. Навіть люди, які мають схожі умови життя та виховання, можуть суттєво відрізнитися між собою за характером, поведінкою та світоглядом. Саме індивідуальність визначає своєрідність людини, її стиль діяльності та спосіб взаємодії з навколишнім світом.

Індивідуальність проявляється у всіх сферах життя людини. Вона може виражатися у манері спілкування, творчих здібностях, емоційних реакціях,

особливостях мислення чи навіть у ставленні до життєвих труднощів. Кожна людина має власний життєвий досвід, систему цінностей та особливе бачення світу, що робить її неповторною. Спільною рисою понять «індивід», «особистість» та «індивідуальність» є те, що всі вони стосуються людини та характеризують її як цілісну істоту. Усі ці поняття пов'язані між собою та відображають різні сторони людського розвитку. Вони не існують окремо одне від одного, а взаємодіють і доповнюють одне одного. Ще однією спільною рисою є те, що розвиток людини відбувається під впливом як біологічних, так і соціальних чинників. Людина народжується індивідом із певними природними задатками, у процесі соціалізації стає особистістю, а її унікальні риси формують індивідуальність.

Усі три поняття також пов'язані з діяльністю та поведінкою людини. Індивід є носієм природних психічних процесів, особистість виступає суб'єктом соціальної діяльності, а індивідуальність визначає своєрідність поведінки та способу життя людини. Проте між цими поняттями існують і суттєві відмінності. Найголовніша відмінність полягає в тому, що кожне поняття характеризує різні аспекти людини. Поняття «індивід» акцентує увагу на біологічних властивостях людини, «особистість» на соціальних якостях та суспільній ролі, а «індивідуальність» на унікальності та неповторності людини. Відмінності стосуються також процесу формування цих характеристик. Індивідом людина народжується, оскільки це природна характеристика людини як представника людського роду. Особистістю людина стає в процесі виховання, навчання та соціальної взаємодії. Індивідуальність формується протягом життя в результаті взаємодії природних задатків, соціального досвіду та власної активності людини. [20.с1

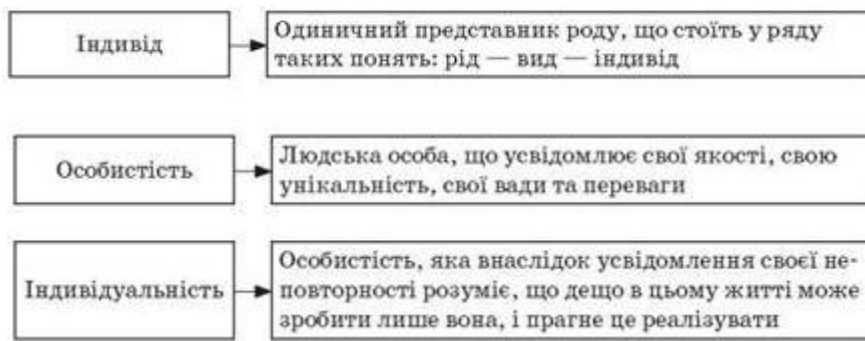

Рис1 Співвідношення понять

Різниця між цими поняттями проявляється і в рівні розвитку людських якостей. Індивід характеризує людину переважно як біологічну істоту. Особистість відображає соціальний рівень розвитку людини, її моральні переконання та здатність до свідомої діяльності. Індивідуальність показує унікальне поєднання рис, які створюють неповторний психологічний образ людини. Не кожна людина однаковою мірою проявляє свою індивідуальність. У деяких людей вона виражена дуже яскраво через творчість, оригінальність мислення чи особливий стиль поведінки. Інші можуть бути більш схильними до наслідування та менш активно проявляти власну унікальність. Проте кожна людина має індивідуальні риси, які роблять її особливою.[17.с34]

У сучасній психології важливе значення має комплексний підхід до вивчення людини. Людину не можна розглядати лише як біологічну істоту або лише як продукт суспільства. Її розвиток є результатом складної взаємодії природних особливостей, соціального середовища та особистої активності. Розуміння співвідношення понять «індивід», «особистість» та «індивідуальність» має велике практичне значення для психології, педагогіки, соціології та інших наук. Це допомагає краще зрозуміти особливості формування людини, її поведінку, потреби та можливості розвитку. У процесі виховання та навчання важливо враховувати не лише загальні закономірності розвитку людини, а й її індивідуальні особливості. Кожна людина має власний темперамент, характер, здібності та життєвий досвід, тому потребує індивідуального підходу.

У ході дослідження було визначено що розвиток індивідуальності людини відбувається під впливом двох основних груп чинників біологічних і соціальних. Біологічні чинники забезпечують природну основу розвитку, зокрема спадковість, особливості нервової системи, темперамент, фізичний стан та вроджені задатки. Соціальні чинники формують особистість у процесі виховання, навчання, спілкування та засвоєння культурного досвіду суспільства. Саме їх взаємодія забезпечує формування унікальних індивідуальних рис кожної людини. Біологічні особливості створюють потенціал розвитку, тоді як соціальне середовище визначає напрям і рівень його реалізації. Таким чином, індивідуальність є результатом складної взаємодії природного та соціального, що забезпечує неповторність кожної особистості. Гармонійний розвиток людини можливий лише за умови поєднання біологічного, соціального та індивідуального аспектів її розвитку. Людина повинна мати можливість реалізовувати свої здібності, розвивати особистісні якості та проявляти власну індивідуальність у різних сферах життя.

3.2. Роль індивідуальних особливостей у становленні особистості

Становлення особистості є складним і багатогранним процесом, який відбувається протягом усього життя людини. На цей процес впливають як зовнішні умови життя, так і внутрішні особливості самої людини. Особливе значення у формуванні особистості мають індивідуальні особливості, оскільки саме вони визначають неповторність людини, її поведінку, спосіб мислення, ставлення до навколишнього світу та взаємодію з іншими людьми. Кожна людина має власні психологічні, емоційні, інтелектуальні та поведінкові риси, які формуються під впливом спадковості, виховання, соціального середовища та особистого життєвого досвіду. Індивідуальні особливості людини є важливою основою розвитку особистості. Вони проявляються у темпераменті, характері, здібностях, емоційній сфері, мотивації, самооцінці, інтересах та

життєвих цінностях. Саме завдяки цим особливостям люди по-різному реагують на однакові життєві ситуації, по-різному сприймають інформацію, приймають рішення та будують взаємини з іншими людьми.[21.с.84]

Кожна людина від народження має певні природні задатки, які стають основою її подальшого розвитку. Природні особливості нервової системи впливають на швидкість психічних процесів, емоційність, активність та здатність адаптуватися до навколишнього середовища. Уже в дитячому віці можна помітити, що одні діти є більш активними, товариськими та емоційними, тоді як інші спокійними, стриманими та схильними до усамітнення. Такі особливості значною мірою впливають на формування особистості та стиль поведінки людини у майбутньому.

Важливу роль у становленні особистості відіграє темперамент. Темперамент є природною характеристикою людини, яка визначає динаміку психічної діяльності та поведінки. Він впливає на швидкість реакцій, силу емоцій, працездатність, рівень активності та особливості спілкування. Люди з різними типами темпераменту мають різний стиль поведінки, що впливає на їхню діяльність та взаємини з оточенням. [22.с.7]

Холерики зазвичай активні, енергійні та рішучі. Вони швидко реагують на події, легко захоплюються новими справами та прагнуть до лідерства. Водночас їм може бути властива імпульсивність, емоційна нестійкість та нетерплячість. Сангвініки вирізняються оптимізмом, товариськістю та здатністю легко адаптуватися до нових умов. Вони легко встановлюють контакти з іншими людьми та швидко пристосовуються до змін.[23]

Флегматики характеризуються врівноваженістю, спокоєм та послідовністю у діях. Вони не схильні до різких емоційних проявів, відзначаються терплячістю та відповідальністю. Меланхоліки є більш чутливими, емоційно вразливими та схильними до глибоких переживань. Вони можуть бути творчими, уважними до деталей та здатними до глибокого аналізу, проте часто важче переживають невдачі та стресові ситуації.[23]

Темперамент значною мірою впливає на формування характеру людини. Характер є однією з найважливіших індивідуальних особливостей особистості. Він формується протягом життя під впливом виховання, освіти, спілкування та власного досвіду людини. Характер проявляється у ставленні людини до праці, інших людей, самої себе та навколишнього світу. Люди з різними рисами характеру по-різному поведуться у складних життєвих ситуаціях. Наприклад, відповідальна та наполеглива людина зазвичай прагне досягати поставлених цілей, долати труднощі та вдосконалювати власні навички. Доброзичливість і щирість сприяють формуванню позитивних міжособистісних стосунків, тоді як агресивність, байдужість чи безвідповідальність можуть негативно впливати на процес соціалізації людини.[24]

Формування характеру значною мірою залежить від умов життя та виховання. У сім'ї дитина отримує перший досвід спілкування, засвоює моральні норми, правила поведінки та цінності. Якщо дитина зростає в атмосфері підтримки, поваги та взаєморозуміння, у неї частіше формуються позитивні риси характеру, впевненість у собі та емоційна стабільність. Велике значення у становленні особистості мають здібності людини. Здібності це індивідуально-психологічні особливості, які забезпечують успішність виконання певної діяльності. Вони можуть бути загальними та спеціальними. Загальні здібності пов'язані з розвитком мислення, пам'яті, уваги, мовлення та інтелекту. Спеціальні здібності проявляються у конкретних сферах діяльності музиці, мистецтві, спорті, математиці, техніці чи організаторській роботі.

Кожна людина має різний рівень здібностей та різні можливості для їх реалізації. Одні люди легко засвоюють нову інформацію, інші мають розвинену творчу уяву чи високі комунікативні здібності. Саме здібності допомагають людині реалізовувати власний потенціал, досягати успіху та відчувати задоволення від діяльності. Розвиток здібностей залежить не лише від природних задатків, а й від умов навчання, виховання та мотивації. Людина, яка має можливість розвивати свої таланти, зазвичай досягає кращих

результатів та більш успішно реалізує себе у житті. Важливу роль у цьому відіграє підтримка з боку сім'ї, вчителів, друзів та соціального оточення.[25]

Особливе місце у становленні особистості займає емоційна сфера. Емоції впливають на поведінку людини, її взаємини з іншими людьми, самооцінку та здатність долати труднощі. Індивідуальні особливості емоційної сфери визначають рівень емоційної стійкості людини, її здатність контролювати власні почуття та реагувати на життєві події.

Люди, які мають високий рівень емоційної стійкості, зазвичай легше долають стресові ситуації, зберігають самоконтроль та здатні приймати виважені рішення. Надмірна емоційна вразливість, навпаки, може ускладнювати адаптацію людини до соціального середовища та негативно впливати на її психологічний стан. Не менш важливими для формування особистості є вольові якості людини. Наполегливість, дисциплінованість, рішучість, самоконтроль і відповідальність допомагають людині досягати поставлених цілей та долати життєві труднощі. Людина з розвиненими вольовими якостями здатна організовувати власну діяльність, контролювати поведінку та працювати над самовдосконаленням.

Важливу роль у становленні особистості відіграє самооцінка. Самооцінка визначає ставлення людини до самої себе, власних можливостей та досягнень. Людина з адекватною самооцінкою зазвичай більш впевнена у собі, здатна приймати власні недоліки та прагне до розвитку. Занижена самооцінка може призводити до невпевненості, страху невдач та труднощів у спілкуванні. Завищена самооцінка також може негативно впливати на взаємини з іншими людьми та сприйняття реальності. На формування особистості значно впливають інтереси та потреби людини. Кожна людина має власні захоплення, прагнення та життєві цілі. Саме вони визначають спрямованість діяльності людини та мотивують її до саморозвитку. Люди з активною пізнавальною мотивацією зазвичай прагнуть до навчання, творчості та професійного вдосконалення.

Індивідуальні особливості проявляються також у стилі спілкування людини. Одні люди легко вступають у контакт з іншими, прагнуть до активного спілкування та відкрито виражають власні думки. Інші можуть бути більш замкненими, стриманими та схильними до самотійної діяльності. Особливості спілкування впливають на соціальну адаптацію людини, її взаємини в колективі та рівень психологічного комфорту.[26.c1]

Становлення особистості неможливе без самопізнання та саморозвитку. Людина поступово усвідомлює власні сильні та слабкі сторони, аналізує свої вчинки та формує систему життєвих цінностей. Самопізнання допомагає людині краще зрозуміти себе, визначити власні цілі та знайти шляхи для реалізації своїх можливостей. Важливу роль у розвитку індивідуальних особливостей відіграє діяльність людини. Саме у діяльності людина розкриває власні здібності, формує характер, розвиває мислення та здобуває життєвий досвід. Праця, навчання, творчість, спорт чи громадська активність сприяють формуванню відповідальності, самотійності та впевненості у власних силах.

У сучасному суспільстві велике значення має створення умов для розвитку індивідуальності кожної людини. Освіта та виховання повинні враховувати природні здібності, інтереси та психологічні особливості людини. Індивідуальний підхід дозволяє більш ефективно розвивати творчий потенціал особистості та сприяє її гармонійному розвитку.

Індивідуальні особливості людини визначають не лише її поведінку та характер, а й життєвий шлях загалом. Саме вони впливають на вибір професії, стиль життя, міжособистісні стосунки та способи досягнення життєвих цілей. Кожна людина має власний внутрішній світ, систему цінностей та особливе бачення навколишньої дійсності. Людина стає особистістю в процесі активної взаємодії із суспільством, проте саме індивідуальні особливості роблять цей процес унікальним і неповторним. Вони допомагають людині реалізовувати власні можливості, розвивати здібності, формувати характер та знаходити своє місце у суспільстві. Саме тому індивідуальні особливості є невід'ємною

складовою становлення особистості та важливою умовою її гармонійного розвитку.

ВИСНОВКИ

У результаті виконання курсової роботи було здійснено комплексний аналіз базових психологічних понять, що характеризують людину як біосоціальну істоту, а саме: «індивід», «особистість» та «індивідуальність». Розкрито їх зміст, структуру, особливості формування, а також визначено спільні та відмінні риси цих категорій. Проведене дослідження дозволяє глибше зрозуміти закономірності розвитку людини, механізми становлення її психіки та роль різних чинників у формуванні цілісної особистості.

У роботі встановлено, що поняття «індивід» є вихідною категорією, яка характеризує людину як представника людського роду. На цьому рівні підкреслюється насамперед біологічна природа людини: будова організму, функціонування нервової системи, фізіологічні особливості, природні задатки та вроджені властивості. Індивід є носієм потенціалу розвитку, проте ще не відображає соціального змісту людського існування. Саме біологічна основа створює передумови для подальшого психічного та соціального становлення людини.

Поняття «особистість» у роботі розглянуто як соціально зумовлену характеристику людини, що формується у процесі життя в суспільстві. Особистість виникає лише в процесі соціалізації, під впливом виховання, навчання, культури, міжособистісного спілкування та власної активності людини. Вона включає систему свідомих якостей, моральних норм, цінностей, переконань, мотивів і життєвих цілей. Особистість є активним суб'єктом діяльності, здатним до саморегуляції, відповідальності та усвідомленого вибору поведінки. Окрему увагу приділено поняттю «індивідуальність», яке відображає унікальність кожної людини. Індивідуальність розглядається як інтегративна сукупність психічних, емоційних, інтелектуальних і поведінкових особливостей, що відрізняють одну людину від іншої. До її структури належать темперамент, характер, здібності, мотиваційна сфера, емоційно-вольові якості, самооцінка, стиль мислення та поведінки.

Індивідуальність формується в процесі взаємодії природних задатків і соціального середовища та проявляється у всіх сферах життєдіяльності людини.

У ході дослідження було встановлено, що між поняттями «індивід», «особистість» та «індивідуальність» існує тісний і нерозривний зв'язок. Вони відображають різні рівні розвитку людини: біологічний, соціальний та унікально-психологічний. Людина народжується як індивід, у процесі соціального розвитку та виховання стає особистістю, а її неповторні риси формують індивідуальність. Таким чином, ці поняття не протиставляються одне одному, а утворюють єдину систему характеристик людини. Було також доведено, що розвиток особистості неможливо пояснити лише впливом одного чинника. Біологічні чинники забезпечують природну основу розвитку, визначають вроджені задатки, особливості нервової системи, темперамент і фізичні можливості. Соціальні чинники, у свою чергу, формують систему цінностей, світогляд, моральні якості, поведінкові норми та соціальні ролі. Взаємодія цих двох груп чинників є ключовою умовою становлення повноцінної особистості.

Важливим результатом роботи є усвідомлення того, що індивідуальні особливості людини мають вирішальний вплив на її розвиток. Вони визначають своєрідність психічних процесів, емоційних реакцій, стилю діяльності, способу мислення та характеру взаємодії з іншими людьми. Саме індивідуальні відмінності пояснюють, чому навіть за однакових умов виховання та навчання люди формуються по-різному.

Особливу роль у становленні особистості відіграють такі індивідуальні характеристики, як темперамент, характер, здібності, мотивація, самооцінка та емоційно-вольова сфера. Темперамент створює динамічну основу поведінки, характер визначає стійкі риси особистості, здібності забезпечують успішність діяльності, а мотивація спрямовує активність людини на досягнення певних цілей. У сукупності ці компоненти формують унікальний психологічний профіль кожної людини.

У процесі аналізу було підкреслено значення соціального середовища у формуванні особистості. Сім'я, школа, групи однолітків, культура та засоби масової інформації суттєво впливають на розвиток людини. Водночас індивідуальні особливості визначають, як саме людина сприймає та інтерпретує ці впливи. Це означає, що одна й та сама соціальна ситуація може мати різний вплив на різних людей. Окремо зазначено значення діяльності та активності самої людини у процесі становлення особистості. Людина не є пасивним об'єктом впливу, а виступає активним учасником власного розвитку. Через навчання, працю, спілкування та самовиховання вона формує власні якості, розвиває здібності та вдосконалює індивідуальні риси.

У роботі також підкреслено важливість індивідуального підходу в освіті та вихованні. Врахування особливостей кожної людини дозволяє більш ефективно розвивати її потенціал, сприяти формуванню позитивних рис характеру, підтримувати мотивацію до навчання та забезпечувати гармонійний розвиток особистості.

Таким чином, проведене дослідження підтверджує, що поняття «індивід», «особистість» та «індивідуальність» є взаємопов'язаними та взаємодоповнюючими категоріями, які відображають різні сторони цілісної людини. Їх комплексне розуміння дозволяє глибше усвідомити закономірності психічного розвитку, особливості формування поведінки та механізми становлення особистості в суспільстві. Кожна людина є унікальною, і саме поєднання біологічних, соціальних та індивідуальних чинників визначає її життєвий шлях, можливості самореалізації та місце у соціальному середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. ІНДИВІДУАЛЬНІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТ МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ Шелестова Л.В. 2023р.
2. Маценко В.Ф. Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України,
3.ІНДИВІДУАЛЬНІСТЬ у психологічних вимірах спільнот та професій в умовах мережевого суспільства МОНОГРАФІЯ колективна Київ – 2019р.
4. Електронна версія «Великої української енциклопедії» <https://vue.gov.ua/>
5. Maksymenko, S. (2016). Поняття особистості у психології. *Психологія та особистість*, (1), 11–17. <https://doi.org/10.33989/2226-4078.2016.1.151724>
6. Поняття особистості. Особливості соціологічного аналізу особистості. <http://www.dcmaup.com.ua/assets/files/23.04-sociologiya-osobistosti.pdf>
7. НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ» Одеса – 2021р.
8. І. Ф. Аршава, Е. Л. Носенко ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ Підручник для студентів закладів вищої освіти Дніпро | ЛПРА | 2024р.
9. С.В. Мітіна ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ Навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів Київ Видавництво Ліра-К 2020
10. : [Структура психіки](#). Автор [Наталія Венгерук](#).2025 <https://psychology.space/psypedia-post/struktura-osobystosti/>
- 11 Туринина О. Л. Методологія Та Методи Психологічного Дослідження МАУП 2018.
12. Колодяжна, А. В. (2018). Самореалізація особистості як складова загального процесу її самоорганізації.
13. <https://studfile.net/preview/5303783/page:4/>
14. Роль біологічних та соціальних чинників у формуванні стресостійкості [Ірина Володимирівна Масенька](#) 2025р.

15. Рушійні сили і фактори психічного розвитку дитини
https://stud.com.ua/25757/psihologiya/rushiyni_sili_faktori_psihichnogo_rozvitku_ditini
16. Дитяча психологія - Дуткевич Т. В. - 4. Основні теорії психічного розвитку дитини 2016р.
17. Петрушенко В.Л. Філософія. Навчальний посібник.
18. Zovko J. Hegel's Concept of Education from the Point of View of his Idea of Second Nature // Educational Philosophy and Theory. 2018. Vol. 50
19. [Карпенко З. С.](#) Індивід (соціогуманітарні науки) // Велика українська енциклопедія. URL: [https://vue.gov.ua/Індивід \(соціогуманітарні науки\)](https://vue.gov.ua/Індивід_соціогуманітарні_науки)2024р.
20. О.В. Винославська, О. А. Бреусенко-Кузнєцов, В.Л. \Зливков, А.Ш. Апішева, О.С.Васильєва. За наук. ред. О. В. Винославської Психологія Навчальний посібник Київ
21. О. О. Литвиненко СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ Київ 2021р.
22. ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ЯК СУБ'ЄКТА САМОТВОРЕННЯ І САМОЗБЕРЕЖЕННЯ Хмельницький 2021р.
23. <https://lug.dcz.gov.ua/publikaciya/temperament-i-vybir-profesiyi>
24. Студентська бібліотека <https://buklib.net/books/24602/>
25. Психологічна енциклопедія [Український психологічний ХАБ](#)
<https://www.psykholoh.com/post/%D1%81%D0%B0%D0%BC%D0%BE%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0-%D1%86%D0%B5>
26. [Психологія \(Варій М.Й.\)](#) ▶ 14.6. Індивідуальні особливості.
27. Андрущенко В. П. Філософія : підручник. — Київ : Каравела, 2020. -640 с.
28. Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку : навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2018. - 256 с.
29. Боришевський М. Й. Особистість у вимірах самосвідомості : монографія. Київ : Еллада, 2019. - 608 с.
30. Максименко С. Д. Загальна психологія : підручник. - Київ : Центр учбової літератури, 2021. - 480 с.

- 31.Москалець В. П. Психологія особистості : навчальний посібник. — Київ : Ліра-К, 2019. - 364 с.
- 32.Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія : підручник : у 2 кн. — Київ : Академвидав, 2020. — 448 с.
- 33.Рубінштейн С. Л. Основи загальної психології. — Харків : Фоліо, 2018. — 713 с.
- 34.Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія : навчальний посібник. — Київ : Академвидав, 2021. — 384 с.
- 35.Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості : монографія. — Київ : Либідь, 2017. — 376 с.
- 36.Фрейд З. Вступ до психоаналізу. — Київ : Основи, 2019. — 709 с.